

Ingeborg Østergaard:

Pastasalat og gule ærter

Undervisning er naturligvis det helt centrale på fagbevægelsens skoler og kursusejendomme: Kursisterne kommer for at udvikle sig og få ny viden.

Skolens indretning, muligheder og tilbud ud over undervisningen er imidlertid vigtige fordi de er med til at sikre en god helhedsoplevelse.

Denne håndbog drejer sig derfor om alt andet end undervisning. Den fokuserer på fritidstilbud, fysiske rammer, kosten, modtagelse på skolen, og lignende. Og den fokuserer særligt på hvad man kan gøre for at både mænd og kvinder får en god helhedsoplevelse.

Gennemgående begreber i håndbogen er bredde og variation. Og med større bredde og variation undgår skolerne at forfalde til at indrette sig efter kønsstereotyper, ligesom bredde og variation også tilgodeser en spredning i kursistersnes alder.

Inspiration til håndbogen er hentet ved at tale med nogle ansatte og kursister på Esbjerg Højskole. Citater (angivet med kursiv) er hentet fra samtaler med kursister.

Håndbogen giver en række gode råd og kan bruges som inspiration af skolebestyrelser, ledelser, undervisere og andre ansatte i deres bestræbelser på at skabe den bedst mulige højskoleoplevelse for kvindelige og mandlige kursister.

God fornøjelse.

Den første kontakt med skolen

Inden kursister tager af sted på kursus, er det vigtigt at de får en række centrale praktiske oplysninger om hvordan de kommer til skolen og hvordan hverdagen på skolen former sig. Nogle af de centrale ting er:

- Kørselsvejledning – både med offentlige transportmidler og med egen bil.
- Skolens faciliteter.
- Hvilke ting det er vigtige at medbringe, enten fordi det ikke findes på skolen (f.eks. hårtørrer) eller for at udnytte skolens faciliteter (f.eks. badetøj og badehåndklæde).
- Hvordan familie og andre kan komme i kontakt med kursisten. Det er vigtigt at beskrive hvad der sker med en telefonbesked som skolen modtager: Skal man selv sørge for at tjekke opslagstavlen, bliver telefonbeskeden lagt på værelset eller bliver man kontaktet i undervisningen. Disse oplysninger giver trykthed særligt i forhold til børn derhjemme.

Jeg har tre børn derhjemme, og jeg har spekuleret på hvordan jeg ville få besked hvis der sker dem noget og skolen bliver ringet op: Får jeg besked med det samme eller skal jeg selv finde en besked på opslagstavlen?

Når kursisten ankommer til skolen, er det vigtigt at det er nemt at få udleveret nøglen til værelset og at kursisten føler sig velkommen og godt tilpas. For at afdække kursistens behov for hjælp til at finde sig til rette på skolen, er det en god idé at spørge om vedkommende har været på skolen tidligere – og indrette informationen derefter. Et oversigtskort er under alle omstændigheder en god idé.

Da jeg ankom, fik jeg blot udleveret min værelsesnøgle og fik at vide hvilket værelsesnummer jeg havde fået. Jeg har ikke været her før, så det ville have været rart med lidt flere oplysninger. Det kan godt være svært at finde rundt på skolen når man ikke har været her før.

Værelserne

Det er naturligvis et valg for den enkelte skole hvor meget udstyr værelserne skal indeholde. De faciliteter som nævnes herunder findes derfor allerede på nogle skoler og kursusjendomme, mens andre skoler kan bruge dem som inspiration eller tjekliste.

Faciliteter/ udstyr som ikke er kønsspecifikke, men måske alligevel vægtes forskelligt af de to køn:

- En blomst
- Farver på vægge og gardiner
- Gulvtæppe
- Sengetæppe
- Billeder på væggene
- Fjernsyn med fjernbetjening

Faciliteter/ udstyr som særligt imødeser kvinders behov:

- Hårtørrer
- Hygiejneposer
- Stort spejl
- God make-up-belysning på badeværelset
- Badehætte

Faciliteter/ udstyr som særligt imødeser mænds behov:

- Stik til barbermaskine

Jeg kunne godt tænke mig en lille blomst på værelset. Det vil give lidt hygge.

Jeg kunne godt tænke mig at værelserne var indrettet lidt mere efter hjemlig hygge, f.eks. kunne jeg godt bruge et fjernsyn.

Muligheder for indkøb på skolen

Skolerne har et større eller mindre udvalg af drikkevarer, slik og hygiejneartikler til salg – enten i kiosk eller i automat. Præcis som med faciliteterne på værelserne er det den enkelte skoles valg hvor stort et udvalg man ønsker at tilbyde kursisterne.

Særligt for skoler der ligger langt væk fra andre indkøbsmuligheder er det imidlertid vigtigt at både mandlige og kvindelige kursister oplever at de kan få de mest nødvendige ting. Herunder er nævnt en række ting til personlig hygiejne som er vanskelige at undvære.

Artikler der ikke er kønsspecifikke:

- Hårshampoo
- Sæbe
- Deodorant (dog er det vigtigt at der er et mærke henvendt til mænd og et til kvinder)
- Tandbørste
- Tandpasta

Artikler der særligt henvender sig til kvinder:

- Fugtighedscreme
- Bind og tamponer
- Nylonstrømper
- Make-up og make-up-fjerner

Artikler der særligt henvender sig til mænd:

- Barberskum
- Barberskraber
- Aftershave

Fritidsfaciliteter

”Bajere, billard og bodega”-stemning er et udtryk som mange forbinder med fritidsfaciliteterne på fagbevægelsens skoler. Og udtrykket bliver ofte anvendt som en kritik af et for smalt og for mandsdomineret spekter af fritidstilbud.

Der lader til at være en overrepræsentation af fritidstilbud som primært henvender sig til mænd, f.eks. billard, bordtennis, dart.

Og selvom fritiden er begrænset, er det vigtigt at der også er tilbud som kvinder oplever som attraktive og som samtidig appellerer til samvær.

Det kan f.eks. være aerobic, et rum for kreativ udfoldelse, f.eks. at male og at arbejde med forskellige slags håndarbejde.

Svømmehal, sauna og solarium er et tilbud på mange skoler, og disse tilbud tiltaler nok i lige høj grad mænd og kvinder. Skolerne kan med fordel tænke i andre tilbud som tiltaler begge køn. Det kan f.eks. være bowling, forskellige boldspil eller motionsrum.

En anden mulighed er at biblioteket har et udvalg af forskellige bræt- og kortspil som appellerer til samvær.

Med et mere varieret udbud vil skolen også tilgodese en bredere målgruppe rent aldersmæssigt.

Jeg plejer at få et slag billard når jeg er på kursus. På dette kursus har jeg overhovedet ikke spillet billard, og det hænger nok sammen med at jeg har været den eneste mand på holdet.

Sproget

Mænd og damer, mænd og piger, herrer og damer, drenge og piger. Vores ordvalg når vi betegner hankøn og hunkøn, signalerer både noget om alder, status og ligestilling.

Mange steder på en skole er der skiltet så de to køn kan orientere sig, og her er det hensigtsmæssigt at der er ligestilling i sproget. Ligestillede par er:

Drenge og piger

Damer og herrer

Mænd og kvinder.

Det signalerer f.eks. uligevægt at tale om mænd og piger idet de fleste opfatter mænd som voksne og mere modne end piger.

Vores betegnelser for de to køn er også vigtige at være opmærksom på ved informationsmaterialer, ved omtale til fællesarrangementer og naturligvis i undervisningen.

Skolens fællesarrangementer

Hvis skolens fællesarrangementer planlægges for et helt eller et halvt år ad gangen, er det oplagt at lade den samlede plan være afbalanceret i forhold til køn. Det kan ske ved at man først vurderer hvilke arrangementer der er kønsspecifikke, og derefter vurderer om det samlede udbud er afbalanceret i forhold til skolens målgrupper.

Vurderingen bør både omfatte selve arrangementets emne og fordelingen af mænd og kvinder blandt f.eks. foredragsholdere.

Udsmykning

Kunsten på skolens vægge og anden udsmykning kan også bruges aktivt til at fremme ligestilling mellem mænd og kvinder. Det kan gøres ved at vælge kunst fremstillet af både mandlige og kvindelige kunstnere.

Skoler som har skiftende udstillinger – f.eks. organiseret af et kunstudvalg – kan relativt nemt begynde at lade hensynet til køn spille ind i valget af kunstnere.

Hvis en skole har en stor, fast kunstsamling, kan den naturligvis ikke skifte al kunst ud i en håndvending, men begynde at tænke køn med i fremtidige indkøb.

Kosten

Nordmændene siger at forskellen på nordmænd og danskere er at nordmændene spiser for at leve og at danskerne lever for at spise. Og der er nok en grad af sandhed i denne talemåde.

Maden betyder også meget for vores oplevelser af højskole- og kursusophold.

Hertil kommer at der findes en hel del viden der peger på at der er store forskelle i mænds og kvinders madvaner: Mange kvinder interesserer sig for fedtindholdet i deres kost, kvinder spiser gennemsnitligt mere grønt end mænd og kvinder spiser gennemsnitlig lettere fordøjelig kost. Lidt firkantet sagt orienterer kvinder sig generelt mod madpyramidens bund, mens mænd orienterer sig mod pyramidens top.

Der er også forskel på madvaner når man ser på hvad unge og ældre spiser. Unge spiser meget spaghetti, lasagne, burgere, pizza og lignende.

Det er vigtigt at højskolernes mad appellerer bredt og tager højde for kursisternes forskellige smag. Det kan enten gøres ved at indrette den enkelte uges kostplan efter hvilke kursister der er på skolen. Eller ved at give et varieret tilbud ikke kun på frokostbuffeten, men også et valg mellem to eller flere varme retter til aftenmaden.

Bredde og variation bør også præge tilbuddet til ”mellemmåltiderne”, og det er en god idé at der er et lettere alternativ til eftermiddags- og aftenkagen. Alternativet kan være frugt, gulerødder eller brød.

Hvis man vil have frugt i løbet af eftermiddagen – f.eks. i stedet for kage til eftermiddagskaffen – skal man huske at tage et stykke med fra frokostbordet. Og nogle dage er jeg først kommet i tanke om at tage frugt når det hele var taget.

Skolens personale

Sammensætningen af skolens medarbejdergrupper afspejler naturligt nok kønsarbejdsdelingen i det omgivende samfund: Kursisterne møder kvinder når de skal have administrativ service og have gjort rent. De møder mænd på det håndværksmæssige arbejde. De møder sandsynligvis både mænd og kvinder i undervisningen, og det er mest sandsynligt at de møder en mand når de hilser på skolens forstander.

Kønsfordelingen blandt medarbejderne er en vigtig del af skolens profil, og derfor vil det have en meget synlig effekt hvis det ved nyansættelser er muligt at ansætte utraditionelt, f.eks. mænd til rengøringen og administrationen og kvinder til de praktisk, tekniske funktioner.

Det kræver at rekrutteringen tilrettelægges ud fra ønsket om at rokke ved den traditionelle kønsopdeling af arbejdsmarkedet. Det kan f.eks. indebære en

anderledes måde at annoncere på: annoncer i andre medier end man plejer og en anden vægtning af annoncens indhold og sprog. Hvis skolen rekrutterer ledige, er det nødvendigt at tale med AF eller fagforening for at samarbejde om en alternativ rekruttering.

Skolens bibliotek

Skolens bibliotek er en væsentlig kilde til viden og principielt er der gode muligheder for at biblioteket kan bidrage til debatten om ligestilling og til at se undervisningen i et kønsperspektiv.

Kursisternes bruger typisk biblioteket i forbindelse med gruppearbejde eller individuelle opgaver hvor de selvstændigt skal søge oplysninger. Det gælder f.eks. også hvis kursisterne skal bruge materiale til morgensang eller underholdning.

Nogle kursister efterspørger også skønlitteratur på biblioteket. Det sker typisk i forbindelse med ugekurserne hvor det er realistisk at man kan nå at læse en skønlitterær bog.

Hvis bibliotekets rammer indbyder til det, bruges det også til gruppearbejde.

Det er derfor vigtigt at biblioteket i sit bogvalg sikrer at have litteratur der kan belyse kønsaspekter i arbejdsmarkedsspørgsmål, arbejderbevægelsens historie, fagbevægelsens historie, arbejdsret, osv. Det er en god målestok at ethvert emne der bliver undervist i på skolen skal kunne sættes ind i et kønsperspektiv gennem litteratur på biblioteket.

Hertil kommer at biblioteket også bør have alt det materiale som LO-forbundene udgiver om ligestilling.

Valget af skønlitteratur bør afspejle en blanding af kvindelige og mandlige forfattere.

Den helt centrale formidler af bibliotekets tilbud er underviseren og ikke bibliotekaren. Kursisternes brug af biblioteket afhænger meget af hvordan underviserne vælger at bruge biblioteket. De bøger som underviseren vælger at medbringe i undervisningslokalet, er der meget større chancer for at kursisterne bruger end hvis de selv skal finde dem på biblioteket.

Det er derfor en god idé at biblioteket laver litteraturlister til de enkelte fag. Det vil gøre det lettere for underviseren at tage et bogudvalg som tilgodeser kønsaspektet med i undervisningslokalet.

Skolernes biblioteker kan samarbejde og dele opgaverne mellem sig. Da en del kursussemner gennemføres på mange forskellige skoler, er der ingen grund til at hvert enkelt bibliotek laver litteraturlister til alle kurser.

Internetadgang

På linje med biblioteket er adgang til Internettet en god mulighed for at søge informationer.

For de kursister som ikke er vant til at bruge Internet eller for den sags skyld en computer ligger der en god mulighed for at prøve det af mens man er på højskole. Afhængigt af aldersgruppe er det ikke nok blot at stille pc-ere med Internetadgang til rådighed. Hvis ikke kursisterne er fortrolige med en computer, bør skolen tilbyde hjælp til at komme i gang.

For målgrupper over ca. 45 år er det endvidere en god idé at lave kønsopdelte tilbud. Mange forsøg og undersøgelser peger på at hvis mænd og kvinder arbejder sammen om brugen af en computer, indtager manden rollen som udforsker og lærer mens kvinden indtager rollen som den afventende elev. Skal man give de to køn ens muligheder for at blive fortrolige med den nye teknologi, er det derfor en god idé at dele tilbuddene op.

Plads til børn

Fagbevægelsen diskuterer med jævne mellemrum om det skal være muligt at få sine børn passet i forbindelse med at far eller mor deltager i kursus. Og der har for år tilbage været gennemført forsøg med at have børn med på kursus.

Diskussionen om fordele og ulemper ved at have børn med på kursus er omfattende, og her skal vi kun bidrage med et par ting der kan være med til at kvalificere en fremtidig diskussion.

Det er en mulighed at tilbyde børnepasning på udvalgte kurser. Det vil for det første sikre at der er et tilbud til tillidsrepræsentanter med små børn der ellers ville fravælge at tage på kursus. For det andet vil det sikre en vis mængde børn på kurser med børnepasning, og det betyder at der er et vist grundlag for

børnepasning samtidig med at børnene har nogle legekammerater at vælge mellem. For det tredje vil det sikre at skolen stadig kan køre kurser uden børnepasning.

Skolerne bør i forlængelse heraf også overveje at tilbyde fleksibel børnepasning, f.eks. sådan at man kan have børn med nogle dage i løbet af ugen og få dem passet på anden måde den øvrige del af ugen.

Jeg kunne godt have tænkt mig at der var mulighed for at have mit barn med noget af tiden for det kan da godt være svært at skaffe pasning en hel uge.

Hvis skolerne ønsker at åbne for kurser med børnepasning, skal der naturligvis være nogle fysiske rammer der gør det muligt.

Nogle af de centrale ting er:

- At skolen råder over værelser hvor der er plads til at et eller flere børn kan bo sammen med deres far eller mor.
- At der indrettes børnepasningsrum som er indrettet til formålet, dvs. at møblerne passer til børn, at der er garderober og toiletter indrettet til børn, at der er legetøj og legeredskaber der passer til børnenes alder.
- At børnene passes af professionelle så der bliver tale om et egentlig tilbud og ikke opbevaring.

Sammenhængen mellem undervisningsmiljøet og de fysiske rammer

Mainstreaming af undervisningen er det helt centrale indsatsområde fordi undervisningen er hovedindholdet i et højskoleophold.

Hertil kommer at der formentlig er en nøje sammenhæng mellem miljøet på undervisningsholdet og oplevelsen af de fysiske rammer: Hvis man befinder sig godt på holdet, får omgivelserne mindre betydning.

Befinder man sig omvendt dårligt på holdet, er der stor sandsynlighed for at man vil kanalisere sin utilfredshed over på de fysiske rammer.

Afsnittet om biblioteket illustrerer endvidere at et bibliotek der arbejder aktivt for at sætte køn og ligestilling på dagsordenen ikke gør det alene. Den primære formidler er underviseren.

Spørg kursisterne

Viden om en række af de emner som er behandlet i denne håndbog kan kvalificeres yderligere ved systematisk at lade kursisterne evaluere de fysiske rammer.

Den enkelte skole bør udarbejde sit eget spørgeskema for at målrette mod præcis de ting som skolen ønsker vurderet. Listen over spørgsmål med tilhørende svarskalaer herunder kan imidlertid bruges som inspiration.

For at besvarelsen kan bruges til at forbedre ud fra kønsaspektet, er det vigtigt at kursisterne krydser af om de er mænd eller kvinder. Parallelt hermed er det også en god idé at kursisterne angiver alder.

1. Det første brev fra skolen: Hvordan vurderer du de informationer du fik om skolen inden du skulle af sted?

Passende: _____

Manglede vigtige informationer: _____ Skriv hvilke informationer du manglede:

For mange informationer: _____ Skriv hvad du kunne have undværet:

2. Din ankomst til skolen: Hvordan oplevede du modtagelsen på skolen?

Særdeles god: _____

God: _____

Hverken god eller dårlig: _____

Dårlig: _____

Hvad synes du vi kan gøre bedre?:

3. Værelset: Hvordan synes du om værelsets udstyr og indretning?

Indeholder præcis det jeg har brug for: _____

Jeg har manglet nogle ting: _____ Skriv venligst hvad du har manglet:

4. Skolens kiosk/ automater: I hvilken udstrækning har udvalget i kiosken/ automaterne dækket dit behov for indkøb mens du har været her?

Udvalget er større end jeg har haft behov for: _____

Udvalget er passende: _____

Jeg har manglet følgende ting:

5. Fritidsfaciliteter: Hvilke af de følgende fritidsrum har du brugt? Sæt kryds ud for det du har brugt, og vurder også for de faciliteter du har brugt hvad du synes om dem.

A. Baren: _____ som jeg har brugt ca. (antal) gange i løbet af kursusperioden.

Jeg vurderer baren som hyggelig: _____

Jeg synes baren kunne være hyggeligere: _____

Skriv evt. kommentarer:

B. Billardrummet: _____ som jeg har brugt ca. (antal) gange i løbet af kursusperioden.

Jeg vurderer billardrummet som hyggelig: _____

Jeg synes at billardrummet kunne være hyggeligere: _____

Skriv evt. kommentarer:

(Den enkelte skole vælger selv de rum som de ønsker at få vurderet.)

Er der nogle fritidstilbud du har manglet? Skriv evt. hvilke:

6. Fællesarrangementer: Hvilke fællesarrangementer har du deltaget i?

Skriv emnet/ emnerne:

Hvordan vurderer du emnerne:

Meget spændende og relevante: _____

Ikke særligt spændende og relevante: _____

Kedelige: _____

Har du forslag til kommende emner? Skriv dine forslag her:

7. Kosten: Hvor tilfreds har du været med den mad vi har serveret?

Særdeles tilfreds: _____

Tilfreds: _____

Hverken tilfreds eller utilfreds: _____

Utilfreds: _____

Hvis du ikke har været tilfreds med maden, vil vi bede dig skrive hvad der skal til for at du bliver mere tilfreds:

8. Biblioteket: Hvor meget har du brugt biblioteket mens du har været på skolen? Skriv ca. antal gange: _____

Hvad har du brugt biblioteket til? Sæt kryds:

Har søgt efter faglitteratur i forbindelse med undervisningen: _____

Har siddet og lavet gruppearbejde: _____

Har læst aviser og tidsskrifter: _____

Har lånt skønlitteratur: _____

Har lånt faglitteratur: _____

Hvordan vurderer du bibliotekets udvalg?

Meget dækkende: _____

Dækkende: _____

Mangler i udvalget: _____ Skriv hvad du har søgt forgæves efter:

9. Børnepasning: Hvis du har børn der er blevet passet mens du har været på kursus.

Hvis skolen havde tilbudt børnepasning, ville du så have benyttet dig af det?

Ja: _____

Nej: _____

Måske: _____

Hvis du har svaret ”måske” vil jeg bede dig begrunde det:

Hvis man er i tvivl om hvilke indsatsområder man skal prioritere og man gerne vil sikre sig at skolen bruger penge og kræfter rigtigt, er det en god idé at gennemføre en spørgeskemaundersøgelse over en periode hvor man får dækket et repræsentativt udsnit af skolen målgrupper.

Udarbejdet i 1999